

รายงานวิจัย

การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น
ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

Value Added weaving Reed mats for Community Economy of Ban Nafun
Tumbon Kratumpaw Amphure Bansrang Prachinburi Province

ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเครือข่ายอุดมศึกษาภาคตะวันออก
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
ประจำปีงบประมาณ 2553

600254414

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

248963

รายงานวิจัย

การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น
ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

Value Added weaving Reed mats for Community Economy of Ban Nafun
Tumbon Kratum paw Amphure Bansrang Prachinburi Province

ลักขณาพร โรจน์พิทักษ์กุล
ปร.ด. (การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเครือข่ายอุดมศึกษาภาคตะวันออก

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ประจำปีงบประมาณ 2553

หัวข้อวิจัย : การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบล
กระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

ชื่อผู้วิจัย : นางสาวลักษณาพร โรจน์พิทักษ์กุล

คณะ : มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ปี : 2553

บทคัดย่อ

248963

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีเพื่อศึกษาสถานการณ์การทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น ศึกษากระบวนการเรียนรู้ ปัจจัย เงื่อนไขต่าง ๆ ของการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชุมชนและเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาฝุ่น จำนวน 50 ครัวเรือน เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม การศึกษาภาคสนาม สันทนากลุ่ม การสังเกต และการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีปัจจัยภายในที่มีศักยภาพอันเป็นรากฐานสำคัญ 3 ประการ คือ 1) โครงสร้างทางสังคม (Structure) 2) ความสามารถในการผลิต (Ability) 3) ทักษะ (Skills) ในการศึกษาได้นำปัจจัยภายในชุมชนมาเป็นฐานของการพัฒนาและนำปัจจัยภายนอกมาเป็นส่วนเสริมในการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน โดยการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based) การสร้างกระบวนการการเรียนรู้ (Learning process) และการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ (Net work) ผลของวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ส่งผลให้ชุมชนบ้านนาฝุ่นได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากเสื่อกก เป็นการนำเสื่อกกขนาดสั้นที่ชุมชนขายเส้นก้ำละ 20 บาท นำมาสานถักลายอิสระเป็นตะกร้าเอนกประสงค์ที่เพิ่มมูลค่าจากเสื่อกกที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ในราคาสูงขึ้น ต้นทุนต่ำ สามารถทำงานได้ทุกสถานที่ เพราะวัสดุอุปกรณ์มีขนาดเล็ก น้ำหนักเบา พกพาสะดวก ผลิตภัณฑ์มีตลาดรองรับแน่นอน โดยการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเสื่อกกบางพลวงที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ชุมชนได้รับความรู้ใหม่ในด้านเทคนิคการย้อมสีแบบดักเปียและมัดหมี่ เพิ่มช่องทางการจำหน่าย และเชื่อมโยงกับหมู่บ้านใกล้เคียงในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันเป็นฐานชุมชนเข้มแข็งและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน สังคม เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มั่นคงต่อไป

คำสำคัญ การสร้างมูลค่าเพิ่ม เสื่อกก เศรษฐกิจชุมชน

Title : Value Increase for Reed Mat Weaving for Community Economy in Ban Nafoon,
Tumbol Kratumpeaw, Bansrang District, Prachinburi Province

Research : Miss Laksanaporn Rojpitakkul

Faculty : Humanities and Social Sciences

University: Rajabhat Rajanagarindra University

Year : 2553

ABSTRACT

248963

This research is aimed to study the value increase on reed mats for the community economy in Ban Nafoon, Tambol Kratumpeaw, Bangsrang district, Prachinburi province in order to study situations of reed mat production. In addition, to study the learning process, factors and conditions regarding the profession of reed mat production has been conducted in order to evaluate the value increase of reed mat products community economy as well as strengthening the community. This research was both qualitative and quantitative research. The samplings were 50 families who lived in Ban Nafoon. The data was collected and analyzed through documents, questionnaires, field study, discussion, observation, and research participation. It showed that the community was comprised of 3 internal factors as its fundament: 1) social structure, 2) production ability, 3) skills. According to the study, internal factors in the community were studied as a development basis. Simultaneously, the external factors were used as additional facilitator to promote the value increase on reed mat production in order to expand the community economy. The study was conducted through the community-based approach, leaning process and learning network. The research outcome and development prompted the Bannafoon community an of new product development from reed filament. Interestingly, the cheap reed material, previously cost 20 baht per a bundle, were more

valuable after they were independently woven into multi-purpose baskets. As a result, the community could sell their products with higher price and low investment, independent production for time and space, and more convenience. The value-added products were definitely desired in the general marketplace. Moreover, the value added products offered an opportunity for the community to be a part of the network for the reed mat community state enterprise of Bangpluang that is famous nationwide. Additionally, the community gained new knowledge regarding the dyeing techniques for both pigtail and Mudmee styles. In this case, the new process still means more alternatives for sale as well as joining the neighboring villages regarding knowledge exchange in order to strengthen economy prosperity of the community and society. Also, it was a way to preserve local wisdom for the next generation.

Keywords : Value Increase/Reed Mat/Community Economics

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลกระทุ่มแพ้ว เกษตรอำเภอบ้านสร้าง และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย การนำลงพื้นที่เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น การศึกษาดูงาน เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกก

ขอขอบคุณประสงค์ แซ่ฉั่ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 นาฝุ่น ที่ได้อนุเคราะห์ในการให้การแจกแบบสอบถามและให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบคุณนายบริพัฒน์ แซ่ฉั่ว เยาวชนในพื้นที่ที่ให้ความช่วยเหลือในการเป็นผู้ช่วยนักวิจัยจัดทำแผนที่ชุมชนบ้านนาฝุ่นจนสำเร็จ

ขอขอบคุณประธานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเปลือกกบวงพลวงที่ส่งเสริมสนับสนุนการเข้าร่วมเครือข่ายของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกก และชุมชนใกล้เคียงที่เข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ชุมชนบ้านนาฝุ่นได้รับความรู้ใหม่ในการนำไปพัฒนาประกอบอาชีพเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มตามศักยภาพของชุมชนต่อไป

ลักษณาพร โรจน์พิทักษ์กุล
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 นิยามศัพท์.....	5
2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ความหมายของเสื่อกกและเครื่องจักสาน.....	7
2.2 ต้นกก.....	8
2.2.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์.....	8
2.2.2 ชนิดของกกที่ใช้ในการทอเสื่อในประเทศไทย.....	9
2.2.3 การปลูกกก.....	10
2.3 การผลิตเสื่อกก.....	12
2.3.1 อุปกรณ์การทอ.....	12
2.3.2 วิธีการผลิต.....	14

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและเครือข่าย.....	15
2.4.1 ความหมายของกลุ่ม.....	15
2.4.2 การเกิดขึ้นของกลุ่ม.....	16
2.4.3 รูปแบบของกลุ่ม.....	17
2.4.4 การรวมกลุ่มคนในชุมชน.....	18
2.4.5 แนวทางการทำงานเป็นกลุ่ม.....	19
2.4.6 องค์ประกอบที่สำคัญในการทำงานเป็นกลุ่ม.....	19
2.4.7 ความสำคัญในการรวมกลุ่มของคนในชุมชน.....	21
2.4.8 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย.....	22
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่ม และเครือข่าย.....	27
2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	27
2.5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มคน.....	28
ในงานพัฒนาชุมชน	
2.5.3 กระบวนการมีส่วนร่วม.....	29
2.5.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา.....	30
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน.....	31
2.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	33
2.7.1 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยา.....	33
2.7.2 การพัฒนาท้องถิ่นโดยทฤษฎีระบบ.....	35
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนา.....	46
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
3.1 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา.....	47
3.1.1 ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและศึกษาเอกสาร.....	49
3.1.2 ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในการการแก้ปัญหา ของชุมชน	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1) ระเบียบวิธีการวิจัย.....	51
2) พื้นที่วิจัย.....	51
3) ระยะเวลาที่ทำวิจัย.....	52
4) วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
3.1.3 ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
3.1.4 ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากกกเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม.....	61
3.1.5 ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ...	62
1) สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	63
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	64
4.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และบริบททั่วไปของบ้านนาฝุ่น.....	67
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม.....	76
4.3 สถานการณ์การทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น.....	76
4.4 การปลูกกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น.....	79
4.4.1 ขั้นตอนการปลูกกก.....	80
4.4.2 ขั้นตอนการบำรุงรักษา.....	80
4.4.3 ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว.....	81
4.4.4 ขั้นตอนการเตรียมเส้นกก.....	81
4.5 การทอเสื่อกก.....	82
4.6 กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ของการประกอบอาชีพทอเสื่อกก	83
4.6.1 กระบวนการเรียนรู้.....	83
4.6.2 ศูนย์การเรียนรู้การทอเสื่อกก.....	85
4.6.3 ปัจจัยเงื่อนไขของการประกอบอาชีพทอเสื่อกก.....	86
4.6.4 ลักษณะของชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกก.....	91
4.7 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น.....	92

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5 กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม.....	93
5.1 การสร้างมูลค่าเพิ่มจากกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชน.....	92
5.1.1 ขั้นที่ 1 การดำเนินการหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกก.....	95
5.1.2 ขั้นที่ 2 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเส้นกก.....	97
5.1.3 ขั้นที่ 3 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกก..	103
5.2 การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	104
5.3 สรุป : กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกกเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม.....	105
6 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	108
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	108
6.2 อภิปรายผล.....	117
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	119
รายการอ้างอิง.....	122
ภาคผนวก.....	126
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	127
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	136
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการวิจัยและพัฒนา.....	143
ประวัติผู้วิจัย.....	154

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
1	จำนวนครัวเรือนและประชากรของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ศาลโตนด ในชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา	55
2	ข้อมูลลักษณะทั่วไป การประกอบอาชีพ สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ตอบ แบบสอบถาม	65
3	ข้อมูลเกี่ยวกับการทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น	72
4	ความคิดเห็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชุมชน บ้านนาฝุ่น	74

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
1	สาเหตุการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน	24
2	ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน	26
3	หน่วยระบบของการพัฒนา	36
4	ขอบเขตของหน่วยท้องถิ่นเชิงระบบ	37
5	ตัวแบบความคิดเชิงระบบเดิมที่ใช้ประกอบในการทำวิจัยและพัฒนา เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนบ้านนาฝุ่น	40
6	ตัวแบบความคิดเชิงระบบพัฒนาในการทำวิจัยและพัฒนา เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนบ้านนาฝุ่น	41
7	ตัวแบบการวิจัยและพัฒนา เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนบ้านนาฝุ่น	42
8	กรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนา เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนบ้านนาฝุ่น	47
9	การสุ่มตัวอย่างของประชากรที่ศึกษาในพื้นที่บ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	56
10	สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	63
11	แสดงแผนที่ชุมชนบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	66
12	แสดงการวิเคราะห์การตลาดผลิตภัณฑ์เสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น	79
13	แสดงกรอบแนวคิด เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	94
14	แสดงแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกก	96
15	ตัวแบบความคิดเชิงระบบเดิมที่ใช้ประกอบการทำวิจัยและพัฒนา เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	101
16	ตัวแบบทางความคิดเชิงระบบพัฒนาในการทำวิจัย เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี	102

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
17	115

แสดงรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเส้นกกเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม
เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝู่ตำบลกระทุ่มแพ้ว
อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี